

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชุมชนชนบทภาคเหนือ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ข้อคือ

1. เพื่อศึกษาการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชุมชนชนบทภาคเหนือ
2. เพื่อศึกษากลไกและวิธีการในการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชุมชนชนบทภาคเหนือ
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี ที่มีผลต่อการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชุมชนชนบทภาคเหนือ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการทำความเข้าใจในการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชนบทภาคเหนือ โดยได้พยายามมองปรากฏการณ์ในชุมชนเป็นลักษณะองค์รวม (Holistic) จึงจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการศึกษาวิจัย ได้แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดการถ่ายทอดความรู้และสังคมประกิต ทฤษฎีการเรียนรู้ เป็นต้น สถานที่เก็บข้อมูลคือบ้าน กิ้วแลหลวง หมู่ที่ 4 ตำบลยู่หว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลโดยครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ จึงได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีผสมผสานกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้วิธีการบันทึกข้อมูลภาคสนามโดยการจดบันทึกแล้วนำ ข้อมูลมาเรียบเรียงอีกครั้งแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบ ข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2531, หน้า 128 – 129) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีตรวจสอบคือการตรวจสอบแหล่งข้อมูล แหล่งที่มาที่จะพิจารณาในการตรวจสอบได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่และแหล่งบุคคล แหล่งเวลาหมายถึง ถ้าข้อมูลต่างวัน ต่างเวลา จะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งสถานที่หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งบุคคล

หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ การตรวจสอบสามเ้า ด้านวิธีรวบรวมข้อมูล คือ การใช้วิธีการเก็บข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสาร ประกอบด้วย

การเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดระยะเวลาการศึกษาวิจัย สามารถสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. สภาพของชุมชน

จากการศึกษาถึงสภาพของชุมชนบ้านกิวแลหลวงพบว่า เป็นหมู่บ้านเก่าแก่หมู่บ้านหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ในเขตชนบท มีอายุร้อยกว่าปี เป็นหมู่บ้านที่มีวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงมายาวนาน โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของบ้านกิวแลหลวงเดิมเป็นลักษณะครอบครัวขยาย ผูกพันกับระบบเครือญาติ ระบบการผลิตเดิมเป็นการเกษตรแบบยังชีพ อาศัยทรัพยากรธรรมชาติทั้งป่าไม้ ที่ดิน แหล่งน้ำ มีระบบการจัดสรรน้ำในระบบชลประทาน แม่แตง มีระบบการผลิตแบบครอบครัว มีการเปลี่ยนแปลงแรงงานกันในระดับเครือญาติ มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม เช่น กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มพัฒนากิจสงเคราะห์หมู่บ้าน กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มเกษตรกร กลุ่มประกอบการแกะสลักไม้ ฯลฯ กลุ่มเหล่านี้ตั้งขึ้นมาเพื่อร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือและถ่ายทอดความรู้ด้านทักษะและค่านิยมในอาชีพในชุมชนร่วมกัน

2. การถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชุมชนชนบทภาคเหนือ

2.1 อาชีพด้านการเกษตร สถาบันครอบครัวมีบทบาทการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในครอบครัวสูงมาก ซึ่งผู้ที่มีบทบาทถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ผู้รับการถ่ายทอดความรู้คือ ลูก ๆ วิธีการถ่ายทอดใช้วิธีการบอกกล่าว สอน แนะนำ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และการให้ฝึกทำตาม สื่อที่ใช้ในการสอนคืออุปกรณ์จริงที่ใช้ในการทำงาน การถ่ายทอดความรู้เป็นกระบวนการเรียนรู้ มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปโดยสถาบันครอบครัว กลุ่มเกลาให้ลูกหลานมีความรัก ความซาบซึ้งและทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ

2.2 อาชีพแกะสลักไม้ มีการถ่ายทอดกันในสถาบันครอบครัวหรือเครือญาติ กลุ่มเพื่อนบ้านที่เป็นผู้คุ้นเคยกันที่มีที่อยู่อาศัยใกล้กันและขยายไปสู่กลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน

การถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชุมชนเกิดขึ้นตลอดเวลา เนื้อหาไม่มีหลักสูตรที่แน่นอน เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย นอกจากนี้การพัฒนาประเทศ การสร้าง

สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน การนำไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้าน การได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ทำให้การถ่ายทอดความรู้ ค่านิยมและทักษะในอาชีพเปลี่ยนไปจากอดีต มีการถ่ายทอดจากครอบครัวน้อยลง เพราะทุกคนมีหน้าที่หาเลี้ยงชีพ เด็ก ๆ นักเรียนก็มีหน้าที่เรียนหนังสือ มีเวลาที่จะพบปะปะทะสัมพันธ์กันในครอบครัวน้อยลง มีการเรียนรู้เรื่องราวใหม่ ๆ จากสถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ หรือจากองค์กรของรัฐและเอกชน

วิธีการถ่ายทอดก็เปลี่ยนไปให้เหมาะสมกับสภาพของสังคม การเรียนรู้แบบดั้งเดิมลดน้อยลง มีการเรียนรู้แบบใหม่และแบบผสมผสานเข้ามาแทน เช่น มีการฝึกอบรม การอภิปราย การศึกษาดูงาน เป็นต้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชนบทได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เดิมชาวบ้านมีการผลิตเพื่อยังชีพก็เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อการค้า ทางด้านสังคม การช่วยเหลือกันเช่นการลงแขกก็หมดไปมีการจ้างงานเข้ามาแทน มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการประกอบอาชีพ เช่น การเกษตรใช้รถไถแทนแรงคนและควาย มีการใช้พืชพันธุ์ใหม่ การใช้ปุ๋ยและสารเคมี ยาฆ่าแมลง ใช้เครื่องมือถ่วงเหล็กไม่ข้าวแทนแรงงานคน ปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาทำให้มีผลกระทบต่อการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพในชุมชนด้วย

นอกจากการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษและจากเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ และรหัน แดงจวง, อ้างแล้ว หน้า 23 – 24) ได้กล่าวถึงวัดอันเป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ จริยธรรม ศีลธรรม ช่างเขียน ช่างหล่อ ช่างไม้ โหราศาสตร์ หมอยากรกลางบ้าน รวมไปถึงการแกะสลักไม้เพื่อประดับตามศาลาหรือโบสถ์วิหารซึ่งถ่ายทอดกันจากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง โดยถ่ายทอดความรู้ ค่านิยม ความชำนาญให้เป็นการถ่ายโอนบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ในสังคม เมื่อมีระบบโรงเรียนเข้ามาทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้แทนครอบครัวและชุมชน (ชูเกียรติ ลีสุวรรณ, อ้างแล้ว, หน้า 28) ได้กล่าวว่าเมื่อเปรียบเทียบการสอนในโรงเรียน การเรียนในบ้านและวัดในยุคเดียวกันพบว่า บ้านและวัดลดความสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ลงไปมาก ประชาชนส่วนหนึ่งให้ความไว้วางใจกับการเรียนการสอนในโรงเรียน จนเลิกถ่ายทอดวิชาชีพหรือความรู้ดั้งเดิมในครอบครัวโดยสมาชิกกลุ่มหลัง แต่อย่างไรก็ตามการถ่ายทอดความรู้ ด้านจริยธรรม ครอบครัว ยังมีบทบาทมากกว่าการสอนในโรงเรียน

สถาบันครอบครัวมีบทบาทการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในครอบครัวสูงมาก ซึ่งผู้ที่มีบทบาทการถ่ายทอดความรู้ได้แก่ พ่อแม่ ผู้รับการถ่ายทอดความรู้คือลูก วิธีการถ่ายทอดใช้วิธีการบอกกล่าว สอน แนะนำ ทำให้ดูเป็นตัวอย่างและการให้ฝึกทำตาม สื่อที่ใช้ในการสอนก็คือ อุปกรณ์จริงที่ใช้ในการทำงาน เช่น เวลาพ่อแม่ไปทำนา ก็จะเอาเด็ก ๆ ไปทุ่งนาด้วย และเด็กผู้ชายก็จะไปดูพ่อ ช่วยพ่อ นำควายใส่แอก ใส่ไถและฝึกหัดไถนา ฝึกหัดปักคันนา ปิดรูรั่วของคันนา การถอนกล้า การเกี่ยวข้าว ตีข้าว ส่วนเด็กผู้หญิงก็จะดูแม่ช่วยแม่ โดยการฝึกหัดมัดกล้าเอากล้าไปตักไว้ที่นาพร้อมที่จะนำมาปลูก ฝึกหัดปลูกข้าว เกี่ยวข้าว เป็นการเรียนรู้ การสอนที่ปฏิบัติทำตามพ่อแม่ไปด้วย วิธีการเรียนรู้เป็นแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งต้องเรียนไปฝึกหัดไปด้วย และผู้เรียนก็จะจดจำเอง ซึ่งตรงกับการศึกษาของ กอบกาญจน์ พงษ์ชนะชัย (2538, หน้า 123) ที่ว่า การเรียนรู้ในท้องถิ่นที่สำคัญนั้นเริ่มถ่ายทอดกันในครอบครัว โดยการถ่ายทอดจากการใช้สื่อที่มีอยู่ในชุมชนและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ใช้วิธีสอนและปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวนั้นเกิดขึ้นตลอดเวลา และทุกสถานที่

นอกจากนี้แล้ว เจือปนและสถานการณ์ภายนอกมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของประชากรในท้องถิ่นอย่างมากมาย ทั้งการพัฒนาประเทศ การสร้างสาธารณูปโภค การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การติดต่อจากบุคคลภายนอก การเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพใหม่และอื่น ๆ ทำให้การกระตุ้นให้ประชาชนต้องการเรียนรู้ ความรู้และเรื่องราวจะใหม่ ๆ ต่อไปอีก (ชูเกียรติ สีสุวรรณ, อ้างแล้ว, หน้า 36) ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ เป็นการเรียนรู้ที่ได้รับจากวิถีชีวิตจากชีวิต การถ่ายทอดและการบอกเล่าของชาวบ้านที่ได้รับการปลูกฝัง ความคิดกันสืบต่อมาซึ่งถือว่าการเรียนรู้ ลักษณะดั้งเดิมที่มีการผลิตซ้ำหรือวัฒนธรรม ประสพการณ์ชีวิตและการเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชน

การผลิตแบบเกษตรกรรมในหมู่บ้านกัวแลหลวง มีการทำนาปลูกข้าวซึ่งเป็นการปลูกข้าวนาดำ จะมีการปลูกในส่วนฤดูกาลเพียงปีละครั้งเท่านั้น และช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยวจะมีบางส่วนปลูกถั่วเหลือง หลังการปลูกข้าวไม่สามารถทำได้ทั้งหมดเนื่องจากเป็นช่วงฤดูแล้งน้ำไม่เพียงพอ ในการผลิตแบบเกษตรกรรมได้มีการลงทุนซื้อเมล็ดพันธุ์ มีการใช้ปุ๋ยเคมี มีการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูข้าวและการจ้างแรงงานในการปลูก การเก็บเกี่ยวและการนวดโดยใช้เครื่องนวดข้าว เนื่องจากมีการลงแขกน้อยลง ในการปลูกข้าวในแต่ละครั้งจะใช้ระยะเวลา 6 - 7 เดือนจึงจะได้ผลผลิตก็ต้องมีขั้นตอนโดยเริ่มจากการหว่านต้นกล้า มาถึง

ตกกล้า จนกระทั่งถึงการเก็บเกี่ยว ส่วนการปลูกถั่วเหลืองก็ใช้เวลา 3 – 4 เดือนกว่าจะได้ผลผลิต ซึ่งในระหว่างนี้ต้องคอยดูแลเอาใจใส่ในเรื่องของน้ำ ปุ๋ย การป้องกันแมลงศัตรูพืช ในบางปีผลผลิตก็ได้ไม่มากนักและการจำหน่ายก็ต้องขึ้นอยู่กับตลาดหรือพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคา ไม่สามารถกำหนดราคาเองได้

2.3 การถ่ายทอดทักษะและค่านิยมในอาชีพโดยผู้เชี่ยวชาญในอาชีพ

การรวมกลุ่มอาชีพแกะสลัก สมาชิกส่วนมากจะมีพื้นฐานการแกะสลักมาก่อน บางคนเรียนจากคนในครอบครัว บางคนก็ได้รับการถ่ายทอดจากโรงงานโดยเคยไปเป็นลูกจ้างมาก่อน หลังจากมีการรวมกลุ่มก็มีการถ่ายทอดกันในกลุ่มโดยผู้ที่ได้รับการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เช่นการได้รูปแบบใหม่มา ก็จะถ่ายทอดให้สมาชิกในกลุ่ม ช่วยกันในการดิ้นรนและพัฒนาฝีมือ บางครั้งก็เชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดโดยผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการได้รับการถ่ายทอดการแกะสลักแบบใหม่ ๆ ก็ถ่ายทอดทักษะให้ลูกจ้างอีกทีหนึ่ง การถ่ายทอดความรู้ของประชาชนจะมีการเรียนรู้ในหลายลักษณะได้แก่ การเรียนรู้เชิงปัจเจก โดยได้รับการถ่ายทอดหรือสืบทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งถือว่าเป็นมรดกของตระกูล และการเรียนรู้ร่วมกันทั้งชุมชน โดยการเรียนรู้ที่ผ่านทางพิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและการเรียนรู้กลุ่มเล็ก ๆ จำกัดในวงแคบเฉพาะผู้ที่สนใจและตั้งใจจริงเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูชาติ เหลี่ยมวานิช (2537) การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการทางตรงและทางอ้อมของการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน วิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็นแบบแผนปฏิบัติต่อกัน เหมาะสมกับสถานการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ สุพัตรา สุภาพ (2522) ที่ได้อธิบายไว้และการถ่ายทอดความรู้เป็นกระบวนการทางสังคม โดยสังคมจะเป็นผู้กำหนดให้แก่บุคคลต่าง ๆ ในสังคมจะเกิดการยอมรับและเกิดการตัดสินใจกระทำตาม

3. กลไกและวิธีการในการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชุมชน

3.1 กลไกในการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชุมชน

3.1.1 กลไกบุคคลในครอบครัว คือ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย

3.1.2 กลไกที่เป็นเครือญาติ คือ ลุงป้า น้าอา ผู้มีประสบการณ์ความรู้ ความชำนาญทางด้านอาชีพก็เป็นกลไกอย่างหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการถ่ายทอดค่านิยม และทักษะในอาชีพ

3.1.3 ผู้เชี่ยวชาญในอาชีพ เช่น กลุ่มแกะสลักก็มี พี่อ้นตั้งซึ่งเป็นประธาน กลุ่ม ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพแกะสลักไม้เป็นต้น

3.1.4 เจ้าของผู้ประกอบการ ในที่นี้ขอยกตัวอย่างพี่อ้วน ไชยชนะ ผู้ซึ่งเป็นบุคคลรุ่นแรก ๆ ไปเรียนรู้วิชาแกะสลักไม้มาจากร้านแกะสลักไม้ในตัวเมืองเชียงใหม่ เมื่อประมาณ 30 ปีก่อนนั้นได้มาตั้งสถานประกอบการแกะสลักไม้ขึ้น และได้เป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพให้บุคคลในครอบครัว เครือญาติ และลูกจ้างของตน เพื่อผลิตไม้แกะสลักให้ได้ตามความต้องการของตลาด

3.2 วิธีการในการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชุมชน

การสอนจากสถานการณ์ต่าง ๆ การสอนจากบรรพบุรุษบุคคลในครอบครัว การเข้าไปเป็นลูกจ้างแรงงานหรือการเป็นลูกมือ การเข้าไปเพื่อฝึกหัด การสอน การกล่อมเกลามากจากครอบครัว การปฏิบัติจริง การเลียนแบบหรือทำตามอย่างกัน เมื่อมีผู้รับถ่ายทอดมากขึ้น การถ่ายทอด ก็มีการพัฒนาขึ้นเช่น มีการฝึกอบรม การสาธิต การไปศึกษาดูงาน เป็นต้น

4. อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีที่มีผลต่อการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชุมชน

4.1 ด้านเศรษฐกิจ ผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทำให้ครอบครัวต้องหาเงินเพื่อเพิ่มรายได้ในครอบครัว ซึ่งแต่เดิมชุมชนแต่ละครัวเรือนจะผลิตทุกอย่างเพื่อใช้เอง และเป็นการผลิตแบบพอเพียงชีพ พ่อแม่ไม่มีเวลาให้ความดูแลและอบรมทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้ลูกจึงไม่ค่อยมี

4.2 ด้านสังคม เมื่อมีการรับวัฒนธรรมเมืองเข้ามา ในอดีต ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้มากที่สุด ปัจจุบันหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาทำหน้าที่แทน เช่น ศูนย์เด็กเล็ก โรงเรียน และหน่วยงานเอกชน เข้ามาทำหน้าที่แทนครอบครัวทำให้การถ่ายทอดค่านิยมและทักษะอาชีพโดยครอบครัว เครือญาติ มีน้อยลงไป

4.3 ด้านเทคโนโลยี เดิมชาวบ้านผลิตเพื่อเอาไว้บริโภค แต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปแบบเป็นการผลิต เพื่อการค้ามากขึ้น ชาวบ้านพัฒนาพลังการผลิตจากอาศัย

ธรรมชาติและเครื่องมือแบบเก่า ก็เปลี่ยนมาใช้เทคโนโลยีแบบใหม่ ทำให้การถ่ายทอดค่านิยม และทักษะในอาชีพระหว่างผู้ให้การถ่ายทอด และผู้รับการถ่ายทอดมีน้อยลง

อภิปรายผล

การถ่ายทอดทักษะและค่านิยมในอาชีพ ผู้ถ่ายทอดในอดีตคือสถาบันครอบครัว เพียงสถาบันเดียว เปลี่ยนเป็นผู้ถ่ายทอดที่หลากหลายมากขึ้น และแต่ละองค์กรทำหน้าที่ ถ่ายทอดความรู้เฉพาะเรื่องไป เช่น ผู้ประกอบการรับใบสั่งจากลูกค้าแล้วถ่ายทอดให้ลูกจ้างของตน องค์กรภายนอก เช่น ตัวแทนของรัฐ พัฒนาการมาอบรมสร้างเสริมอาชีพการแกะสลักไม้ เกษตรอำเภอบรรณโครงการไร่นาสวนผสม โครงการปรับโครงสร้างพื้นที่นาให้เป็นที่สวน เป็นต้น ผู้รับการถ่ายทอดในอดีต ผู้รับการถ่ายทอดความรู้คือลูกหลาน เมื่อไม่สามารถผลิตได้ทันตามความต้องการของตลาด การถ่ายทอดความรู้จึงมีไปยังหมู่ญาติ เพื่อนบ้าน และต่างหมู่บ้าน วิธีการถ่ายทอด ถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวสู่ลูกหลาน วิธีการถ่ายทอด เป็นการถ่ายทอดรายบุคคลตามความรู้ความสามารถของผู้รับการถ่ายทอด ในปัจจุบันการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนจำนวนมากขึ้น ใช้วิธีการฝึกอบรมที่หลากหลายมากขึ้น บรรยาย สาธิต และปฏิบัติจริง การศึกษาดูงาน เป็นต้น สอดคล้องกับการศึกษาของ เกสร ปาระมีแจ้ง (2539, หน้า 112) บทบาทการถ่ายทอดความรู้ที่มีองค์ประกอบของการถ่ายทอดความรู้ที่ประกอบด้วยผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้รับการถ่ายทอดความรู้ เนื้อหา เป้าหมาย กระบวนการวิธีการสอน วิธีการเรียนและสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ในสถาบันครอบครัว ผู้ทำการถ่ายทอดความรู้ได้แก่ พ่อแม่ ผู้อาวุโส พระ ผู้นำชุมชนหรือบางเรื่องพีได้รับการถ่ายทอดความรู้จากพ่อแม่ พี่ก็จะเป็นผู้ทำการสอนน้องต่อ ผู้รับการถ่ายทอดความรู้คือลูกหลานหรือน้อง เนื้อหาที่ทำการสอน วิธีการทำนา การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ การประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ เป้าหมายคือการนำไปสู่การปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีคุณค่าอยู่ในครอบครัว และในชุมชนอย่างมีความสุข

กระบวนการวิธีการสอนจะเป็นแบบการแนะนำสอน อธิบาย การยกตัวอย่าง การสาธิต วิธีการเรียน ผู้เรียนจะฟัง สังเกต ดู ฝึกปฏิบัติ ร่วมกับผู้สอน สื่อที่ใช้ประกอบการสอนคือของจริงที่ใช้ในการทำงานที่มีอยู่ในชุมชน รูปแบบการถ่ายทอดความรู้บางลักษณะเป็นการศึกษาในระบบบางลักษณะ จะเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย บางลักษณะจะเป็นแบบการศึกษานอกระบบ การเปลี่ยนแปลงจากการถ่ายทอดความรู้ของสมาชิก สถาบันครอบครัว ผู้ทำการถ่ายทอดความรู้เปลี่ยนเป็นผู้มีความรู้จากแหล่งต่าง ๆ รวมทั้งบุคคลในครอบครัวที่มี

ความรู้และประสบการณ์ เป็นผู้สอนให้แก่สมาชิกสถาบันครอบครัว ครู อาจารย์ ทำหน้าที่สอนนักเรียน นักศึกษาในสถาบันการศึกษา สื่อที่ใช้ก็คือวัสดุอุปกรณ์จริงที่ใช้ในการผลิตและเป้าหมายก็คือผู้เรียน ทำเป็นการเรียนการสอนอย่างมีระบบ มีขั้นตอนในการผลิต เป็นการศึกษทั้งในระบบและการศึกษานอกระบบ

กลไกทำให้เกิดการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพในชนบท การได้เรียนรู้ และรับข่าวสารข้อมูลจากภายนอก นำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รับมาเชื่อมโยงเข้ากับความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิม รวมทั้งความสนใจอย่างจริงจัง การเข้าไปฝึกหัดจากครอบครัว หรือญาติ พี่น้อง หรือเพื่อนบ้าน ตลอดการไปเป็นลูกจ้างในสถานประกอบการ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วนิดา แคนโพธิ์ (2539) ที่ว่า การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยสิ่งที่มีกระตุ้นหรือกลไก อันได้แก่ แรงผลักดันทางด้านเศรษฐกิจภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัว แรงจูงใจในด้านรายได้ ความสำเร็จของเพื่อนบ้านและโอกาสที่ง่ายขึ้น เนื่องจากผู้ริเริ่มในระยะแรกได้หาแนวทางด้านการผลิต และการตลาดไว้บ้างแล้ว และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้มีการผ่านกระบวนการต่าง ๆ จากการทดลองทำมาแล้ว

องค์กรและกลไกที่มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ค่านิยมและทักษะในอาชีพชนบทภาคเหนือได้แก่ สถาบันครอบครัว เจ้าของผู้ประกอบการ สอดคล้องกับการศึกษาของ สมศักดิ์ วชิรพันธุ์ (2537, หน้า 62-63) สถาบันครอบครัว คือ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ได้ถ่ายทอดความรู้ให้ลูกหลาน ปัจจัยที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้คือ ความกตัญญู คือการถ่ายทอดจะเกิดขึ้นเพราะพ่อแม่ต้องการให้ลูกช่วยเหลือ เพราะในช่วงดังกล่าว พ่อแม่ ลูกหลาน เป็นผู้ที่ทำรายได้และใช้จ่ายจากเงินก้อนเดียวกัน ต่อมาองค์กรที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ คือ สถาบันครอบครัว นายทุนเจ้าของธุรกิจ (ผู้นำอาชีพ) ลูกค้าและองค์กรภายนอก ปัจจัยสำคัญในเวลานี้ที่มีผลต่อการถ่ายทอดความรู้คือปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือความต้องการของตลาดและความต้องการเงินตราของประชาชน องค์กรภายนอกเข้ามามีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้หัตถกรรมท้องถิ่น ในบางเรื่อง บางโอกาส เช่นศูนย์ส่งเสริมหัตถกรรมภาคเหนือ เข้ามาพัฒนาและถ่ายทอดเกี่ยวกับเครื่องไม้เสา การต้มสาด้วยโซดาไฟ แทนซีเถ้า การฟอกสีสาด้วยคลอรีน สำนักงานพัฒนาชุมชนเข้ามาส่งเสริมกลุ่มผู้ผลิตกระดาษสา และจัดตั้งร้านค้าสาธิตของหมู่บ้าน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเข้ามาถ่ายทอดความรู้ การทำผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา เป็นต้น

อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี ที่มีต่อการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชุมชนภาคเหนือ

อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

เดิมชาวบ้านกิวแลหลวงมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ อาศัยทรัพยากรต่าง ๆ จากธรรมชาติเป็นหลัก แต่ละครั้วเรือนจะผลิตทุกอย่างเพื่อใช้เองและเป็นการผลิตแบบยังชีพ ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้สภาพหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจแบบพอยังชีพมาเป็นหมู่บ้านที่มีการผลิตเพื่อการค้า มีการผูกพันกับราคาสินค้าของตลาดระดับประเทศ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ มีสาเหตุมาจากที่รัฐบาลได้ลงทุนพัฒนากิจการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่าง ๆ อาทิเช่น การสร้างถนน การนำไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้าน การขุดคลองชลประทาน สอดคล้องกับการศึกษาของ เกสร ปาระมีแจ้ง (อ้างแล้ว, 2539) ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทการถ่ายทอดความรู้ของสมาชิกสถาบันครอบครัว คือ ปัจจัยภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม การเมือง การปกครอง ด้านวัฒนธรรม ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทการถ่ายทอดความรู้ของสมาชิกของสถาบันครอบครัวในชุมชนทั้งสิ้น ทั้งนี้ เนื่องจาก การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ให้สิทธิเท่าเทียมกัน มีนโยบายกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค ความต้องการแรงงานฝีมือด้านอุตสาหกรรม การเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและการพัฒนาองค์กรต่าง ๆ ของทั้งภาครัฐและเอกชน ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้สมาชิกของสถาบันครอบครัวในชุมชนที่เคยประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้รับการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์จากพ่อแม่ ผู้รู้ในชุมชนมีความรู้พออ่านออกเขียนได้ ไม่เพียงพอที่จะก้าวเข้าไปสู่สังคมอุตสาหกรรมได้ สถาบันครอบครัวจึงได้ส่งเสริมสนับสนุนให้บุตรหลานเข้าสู่ระบบการศึกษา เพื่อให้มีความรู้และนำวุฒิการศึกษามาใช้เป็นบันไดก้าวเข้าสู่การมีงานทำในสังคมอุตสาหกรรม

การมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2519 เป็นปัจจัยด้านสาธารณูปโภคปัจจัยหนึ่งที่เป็นเครื่องวัดความเจริญมาสู่ชุมชน เป็นการนำเอาวัฒนธรรมอื่น ๆ เข้ามาหมู่บ้าน โดยเฉพาะทำให้สินค้า เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ ซึ่งแต่เดิมไม่ใช่สิ่งจำเป็นได้เข้ามาเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน กลายเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกและเพิ่มความสุขให้แก่ครอบครัว เช่น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น หม้อหุงข้าว เตารีด ฯลฯ กลายเป็นสิ่งบันเทิงที่ขาดไม่ได้ และกลายเป็นเครื่องชี้ถึงฐานะของคนในหมู่บ้านประการหนึ่ง

การแผ่ขยายของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ เดิมชาวบ้านผลิตเพื่อเอาไว้บริโภคแต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น ต้องมีการใช้เทคโนโลยีและวิทยาการแบบใหม่มาช่วยในการผลิต ทางด้านแลกเปลี่ยนแรงงานเหมือนในอดีตที่เคยเอามือ (ลงแขก) ระบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกันลดน้อยลง หันมาใช้การว่าจ้างแทน การติดต่อระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทได้เพิ่มมากขึ้น สังคมเมืองได้พัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จากชนบทมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จูฟาร์ตัน เมืองแก้ว (2537, หน้า 118) ที่ว่าผลจากการพัฒนาของรัฐทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อีกทั้งนโยบายของรัฐที่มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐานแก่ชุมชน การขยายตัวของเมือง การพัฒนาส่งเสริมให้เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองท่องเที่ยว และส่งออกหัตถอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้มีการจ้างงานมากขึ้น แรงงานส่วนใหญ่อยู่ในชนบทเพราะฉะนั้นเมืองจึงต้องดึงแรงงานเหล่านี้มาใช้เพื่อผลิตสินค้าให้ได้ตามต้องการ นอกจากความต้องการแรงงานดังกล่าวแล้ว ในภาคการบริการได้แก่ ร้านอาหาร โรงแรม บริษัทห้างร้านต่าง ๆ ก็เป็นตัวการดึงเอาแรงงานจากชนบทเช่นกัน ในเมื่อความต้องการแรงงานมีมากชาวบ้านส่วนหนึ่งมีความคิดว่าการใช้แรงงานในเมืองสามารถทำให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้จากค่าตอบแทนเหล่านั้น และดีกว่าการยึดอาชีพทำนาซึ่งบางครั้งก็ขาดทุน บางครั้งก็ได้ค่าตอบแทนไม่คุ้มค่านอกจากชาวบ้านเลือกประกอบอาชีพรับจ้างแทนการทำนา

ช่วงเวลาในอดีต องค์กรที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ของสถาบันครอบครัวคือ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ได้ถ่ายทอดความรู้ให้ลูกหลาน ขณะเดียวกันพ่อแม่ก็ให้ความรู้โดยการกลม่อเกล่าให้ลูกมีความรัก ความซาบซึ้งและทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ โดยการพูดคุยให้ฟัง สอดคล้องกับการศึกษาของ สมศักดิ์ วชิรพันธ์ (2537, หน้า 62) การถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาชีพขั้นแรกก็คือ ช่วยทำงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะหรือใช้ทักษะน้อยไปสู่งานที่ต้องใช้ทักษะสูงขึ้น การถ่ายทอดความรู้จะให้การปฏิบัติจริง ใช้วัสดุอุปกรณ์ของจริง โดยผู้ถ่ายทอดคือพ่อแม่ คอยชี้แนะ (ประเมินผลงาน) คือดูจากคุณภาพของงาน ถ้ามีสิ่งใดที่ยังทำไม่ถูกก็จะบอกและแก้ไข เมื่อมีความรู้ความชำนาญมากขึ้นก็ไม่มีจำเป็นต้องให้สถาบันครอบครัวประเมินผล ในปัจจุบันองค์กรที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้คือสถาบันครอบครัว นายทุนเจ้าของธุรกิจ ลูกค้า และองค์กรภายนอก ปัจจัยสำคัญในหลังเวลานี้ที่มี

ผลต่อการถ่ายทอดความรู้คือปัจจัยทางเศรษฐกิจคือ ความต้องการของตลาดและความต้องการเงินตราของประชาชน

การถ่ายทอดความรู้ในช่วงเวลาปัจจุบัน สถาบันครอบครัวยังเป็นสถาบันที่มีความสำคัญอยู่มากเพราะจะเป็นสถาบันที่ถ่ายทอดความรู้ระดับต้นให้กับลูกหลานเช่นเดียวกับอดีต แต่จุดที่แตกต่างจากอดีตคือชาวบ้านที่เป็นผู้ผลิตจะมีสถานะเป็นลูกจ้างของนายทุนเจ้าของธุรกิจอีกสถานะหนึ่งด้วย การถ่ายทอดความรู้ในอดีตเป็นการถ่ายทอดความรู้ภายในครอบครัวโดยพ่อแม่ถ่ายทอดความรู้ให้ลูกหลาน วิธีการถ่ายทอดเป็นการถ่ายทอดรายบุคคลตามความรู้ความสามารถของผู้รับการถ่ายทอดโดยการบอกเล่า สาธิตและปฏิบัติจริง เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไปมีผู้ถ่ายทอดความรู้เพิ่มขึ้นทั้งลูกค้า เจ้าของผู้ประกอบการและส่วนราชการ ซึ่งใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มคนจำนวนมากขึ้น ใช้วิธีการฝึกอบรมที่หลากหลายมากขึ้น บรรยาย สาธิตและปฏิบัติจริง วิธีการถ่ายทอดมีความหลากหลายมากขึ้นจากการถ่ายทอดรายบุคคลเป็นรายกลุ่ม

อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยด้านวัตถุ มีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในครัวเรือนซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทำให้มีความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตมากขึ้น การที่ปริมาณการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีมากขึ้นย่อมแสดงถึงแนวโน้มและวิถีชีวิตแบบสังคมสมัยใหม่หรือสังคมของคนเมือง ซึ่งเป็นการรับเอาวัฒนธรรมของเมืองมาปฏิบัติ แม้ว่าจะยังคงมีการทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่ก็ดำรงชีวิตอย่างคนเมือง ในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกนับว่าเป็นผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน สอดคล้องกับการศึกษาของ ดุษฎี กภาพอ่อนศรี (2530, หน้า 157) ที่ว่า การที่รัฐบาลได้ลงทุนในการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่าง ๆ มากมาย เช่น การสร้างถนนเชื่อมหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลผลกระทบดังกล่าวทำให้หมู่บ้านที่เดิมเคยมีสภาพเป็นอยู่ง่าย ๆ และมีเศรษฐกิจแบบยังชีพกลับมาเป็นหมู่บ้านที่เป็นการผลิตเพื่อการค้า ซึ่งต้องเข้าไปผูกพันกับราคาสินค้าของตลาดระดับประเทศและระดับโลกมากขึ้น การติดต่อระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทได้เพิ่มมากขึ้น สังคมเมืองได้หันไปสู่อุตสาหกรรมซึ่งจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จากชนบทมากขึ้น ทำให้อาชีพจากการทำการเกษตรกรรมอย่างเดียวได้กลายเป็นเจ้าของกิจกรรมที่มีใช้การเกษตรต่าง ๆ เพื่อนำ

ทรัพยากรไปป้อนโรงงาน รวมทั้งเป็นกรรมกรในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ปัจจัยด้านการแพร่กระจายของวัฒนธรรมซึ่งทำให้ชุมชนได้รับสิ่งทันสมัยต่าง ๆ พิธีกรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามความทันสมัยที่ได้พบเห็นมาจากในเมือง การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของสังคมเมืองเข้าไปในสังคมชนบทในเรื่องของการยอมรับค่านิยม บัญญัติคุณานิยม ความเชื่อมั่นในตนเองที่ได้ประสบความสำเร็จในชีวิต การงานและสังคม ความทันสมัยจากการยอมรับยอมจะทำให้ค่านิยมในสังคมชนบทที่ยกย่องบูชาบรรพบุรุษ อดีต ความมีเกียรติ ความภูมิใจในเผ่าพันธุ์ การเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่า การยึดมั่นในความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ จะเปลี่ยนไปจากเดิม การที่สังคมชนบทได้มีโอกาสติดต่อกับสังคมเมืองมากขึ้นนั้น การพึ่งพาอาศัยภายในสังคมชนบทลดน้อยลง ระบบครอบครัวและเครือญาติซึ่งเดิมเคยเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมได้เปลี่ยนบทบาทไป ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐได้เข้ามาทำหน้าที่เหล่านั้นแทนระบบครอบครัวและเครือญาติให้ทำหน้าที่น้อยลง เช่น หน่วยงานที่รัฐเข้ามาได้แก่ โรงเรียนให้การศึกษากับบุตรหลาน ธนาคารหรือสหกรณ์ให้ชาวบ้านกู้ยืมเงินแทนที่จะไปกู้ยืมกับญาติพี่น้อง เป็นต้น ซึ่งผลจากการแพร่กระจายของอำนาจรัฐทำให้ค่านิยมทางสังคมที่ต้องการให้การศึกษากับบุตรมีมากขึ้น ต้องการให้บุตรเรียนสูง ๆ การที่หน่วยงานของรัฐได้เข้าไปมีบทบาทในสังคมชนบทมากขึ้น เช่น โรงเรียน จนสังคมยอมรับเป็นค่านิยมทางสังคมที่ยกย่องการศึกษา ต้องการให้บุตรหลานเป็นเจ้าของคนคนเดียว การประกอบอาชีพเกษตรกรรมลำบาก จึงมีผลทำให้นักเรียนได้เรียนต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น โอกาสที่ผู้ได้รับการศึกษาสูงขึ้นนั้นจะกลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเหมือนบิดามารดาน้อยลง ยุทธพล พักมงคล (2538) ได้ศึกษาพบว่า การศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนที่จบการศึกษามีทัศนคติต่อการออกมาประกอบอาชีพนอกหมู่บ้านมากกว่ามุ่งประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมในหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพที่ต่ำและล้าสมัย โดยการออกมาทำงานนอกหมู่บ้าน นอกจากนั้นโรงงานอุตสาหกรรม บริษัท ห้างร้านส่วนใหญ่จะรับสมัครพนักงานที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นงานที่ค่อนข้างมีความมั่นคง มีระเบียบการทำงานและมีรายได้ที่แน่นอนกว่าการทำงานตามสถานที่ก่อสร้าง โดยเป็นแรงงานที่ใช้ฝีมือหรือกรรมกร เป็นงานที่ได้รับค่าแรงงานต่ำ มีรายได้ที่ไม่ค่อยแน่นอน ทำให้นักเรียนทั่วไปมีความต้องการที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อต้องการหางานทำที่ดี สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2525, หน้า 24) ได้พูดถึงค่านิยมในชนบทของไทย ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษาในชนบท ชาวบ้านนิยมส่งบุตรหลานของตนเรียนหนังสือให้สูงขึ้น เพราะคิดว่าอาชีพทำนาลำบาก การเรียนหนังสือทำให้ได้งานดี และสะดวกสบายกว่าอาชีพทำนา หากคนที่ไม่

ฐานะก็ให้บุตรหลานได้รับการศึกษาสูงขึ้น ค่านิยมเกี่ยวกับการเป็นเจ้านายคน เรื่องนี้ก็สัมพันธ์เกี่ยวกับค่านิยมการศึกษาเพราะเมื่อได้รับการศึกษาก็คงได้งานดี และเป็นเจ้านายคน ความคิดนี้อาจจะได้รับอิทธิพลจากระบบศักดินาหรือสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ได้ปกครองประชาชน

อิทธิพลการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีต่อการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพ

การที่เกษตรกรใช้พืชพันธุ์ใหม่ที่ให้ผลผลิตสูง ใช้ปุ๋ยและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ผลเสียการใช้ปุ๋ยและสารเคมีในพื้นที่ติดต่อกันเป็นเวลานาน ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ การใช้เครื่องจักรกลต่าง ๆ แทนแรงงานคนทำให้การถ่ายทอดทักษะระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดขาดหายไป การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเช่น การลงแขกเริ่มจะหมดไปเมื่อมีการใช้เครื่องจักร การถ่ายทอดในลักษณะการขัดเกลาทางสังคมโดยสถาบันครอบครัวก็จะหมดไป การถ่ายทอดทักษะในการทำงานที่ยังพอเหลือก็มีการดำนากการเกี่ยวข้าว การตีข้าว (ในปัจจุบันใช้เครื่องนวดข้าว) แต่มีชาวนาบางรายยังตีข้าวโดยใช้แรงคนอยู่ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุวิทย์ ชีรสาควัต และบัญญัติ แก้วส่อง (2533) เทคโนโลยีช่วยประหยัดเวลา เช่น รถไถใหญ่ เครื่องสีข้าวโพด รถไถเดินตาม และเทคโนโลยีที่ช่วยเพิ่มผลผลิต เช่น พันธุ์พืชใหม่ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ซึ่งเทคโนโลยีเหล่านี้ทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้น แต่เทคโนโลยีเหล่านี้หมู่บ้านต้องซื้อจากภายนอกทั้งสิ้น

อาชีพแกะสลักไม้ในอดีต เทคโนโลยีที่ใช้คือใช้แรงคนเลื่อย ปัจจุบันเปลี่ยนไปใช้เลื่อยยนต์ ทำให้ได้งานมากและรวดเร็ว สำหรับการแกะสลักยังใช้แรงงานคนเพราะต้องใช้ความละเอียดและมีมือในการแกะ เทคโนโลยีใหม่ที่นำมาใช้ได้แก่ เครื่องขัดไม้ให้เรียบโดยใช้มอเตอร์หมุน อาชีพช่างไม้ในอดีตใช้กับมือไสไม้ ปัจจุบันใช้กับไฟฟ้า อาชีพช่างปูนก็ใช้เครื่องจักรผสมปูน อาชีพช่างเย็บผ้าก็ใช้จักรเย็บผ้าไฟฟ้า ช่างเสริมสวยมีเครื่องเป่าผมไฟฟ้า บัตตาเลียนไฟฟ้า เครื่องอบผมไฟฟ้า อาชีพรับจ้างทั่วไปก็อาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการขนส่งเช่น ใช้รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เป็นพาหนะในการเดินทางไปรับจ้างทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน เป็นต้น ปัญหาการถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่ชนบทจากการศึกษาของศิริ ฮามุสโพธิ์ (2536, หน้า 101) ที่ว่า การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชนบทมีลักษณะแตกต่างไปจากการถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับประเทศเพราะเทคโนโลยีที่ใช้ในชนบทจะต้องมีลักษณะเหมาะสมและโดยมากจะเป็นเทคโนโลยีประเภทอุตสาหกรรมในครัวเรือน หรืออุตสาหกรรม

ขนาดย่อม เทคโนโลยีด้านการเกษตร เทคโนโลยีด้านพลังงานทดแทน เป็นต้น ลักษณะของเทคโนโลยีส่วนใหญ่เป็นประเภทเน้นหนักการใช้แรงงาน และมุ่งที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนเป็นหลัก วิธีการหลักที่ใช้ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชนบทของภาคเอกชนคือ การรับช่วงการผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมในเมือง ส่วนใหญ่จะเป็นเทคโนโลยีด้านการผลิตทางอุตสาหกรรม สำหรับภาครัฐบาลวิธีการในการถ่ายทอดที่สำคัญคือจัดการฝึกอบรม โดยผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งมีทั้งเทคโนโลยีการเกษตร การอุตสาหกรรมและพลังงานทดแทน ปัญหาของกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชนบทคือ การใช้ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชนบท ผู้ให้การถ่ายทอดส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยงานของรัฐ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการขาดความเข้าใจถึงกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพราะการถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการวางแผนหลายขั้นตอนก่อนที่จะเริ่มการถ่ายทอด ปัญหาด้านผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีในด้านของผู้รับการถ่ายทอดก็นับว่ามีปัญหามากพอสมควร ปัญหาสำคัญประการแรกคือ ตามธรรมชาติของคนมีสัญชาตญาณการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ในกรณีและเทคโนโลยีที่ทำการถ่ายทอดเป็นเทคโนโลยีที่ทดแทนเทคโนโลยีที่ใช้อยู่เดิม ผู้รับการถ่ายทอดมักจะมีความรู้สึกต่อต้านและไม่ยอมรับ

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยในระดับชุมชน ซึ่งศึกษาเพียงหมู่บ้านเดียวในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชนบทภาคเหนือ พบว่าบทบาทการถ่ายทอดของสถาบันครอบครัวได้มีการเปลี่ยนไปเนื่องจากไม่มีเวลาสอนลูกหลานเหมือนก่อนต้องคอยเร่งผลิตเพื่อความอยู่รอดในชีวิตประจำวัน และปัจจัยภายนอกและภายในชุมชนล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพ

สิ่งที่น่าจะพิจารณาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพของชุมชนคือ

1. ควรให้คนในชุมชนแสดงศักยภาพของตนเองและพึ่งตนเองในการดำเนินการจัดการในเรื่องการประกอบอาชีพของตนเองให้มากที่สุด
2. สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัวและชุมชนควรตระหนักถึงคุณค่าและระบบความรู้ดั้งเดิม

3. หน่วยงานของรัฐบาลและหน่วยงานเอกชนที่เข้าไปดำเนินการแนะนำ ส่งเสริม อาชีพ ควรศึกษาสภาพของชุมชนว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการส่งเสริมอาชีพ ด้านใด แนวทางควรส่งเสริมในสิ่งที่เป็นความต้องการของชุมชน เช่น ด้านวิชาการ เทคนิควิธี เครื่องใช้และอุปกรณ์ ด้านการเงิน ด้านการโฆษณา และการเผยแพร่ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึงกระบวนการเข้าสู่อาชีพ
2. ควรศึกษาถึงการพึ่งตนเองโดยการแสดงศักยภาพของชุมชนเอง
3. ควรศึกษาบทบาทการถ่ายทอดค่านิยมและทักษะในอาชีพในเมืองใหญ่